

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITE YA 12

SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA BOBEDI (SAL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

PUDUNGWANA 2023

MATSHWAO: 40

NAKO: Dihora tse 1½

Pampiri ena e na le maqephe a 12.

DITAELO LE DIKELETSO HO MOHLAHLOBUWA

1. Pampiri ena e arotswe DIKAROLO TSE THARO, e leng:

KAROLO YA A: Dipalekhutshwe (40)
KAROLO YA B: Ditshomo (40)
KAROLO YA C: Meqoqo (40)

2. Araba dipotso tse tswang bukeng eo o ithutileng yona.
3. Qala potso KA NNGWE leqepheng LE LETJHA.
4. O lokela ho sehella mola ka mora karolo e nngwe le e nngwe.
5. Nomora dikarabo tsa hao jwalo ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ya dipotso.
6. Tlola mola ka mora karabo e nngwe le e nngwe.
7. Hlokomela tshebediso ya polelo le mopeleto.
8. O eletswa ho sebedisa nako ka tsela ena:
- KAROLO YA A: Metsotso e (2 x 45) 90
KAROLO YA B: Metsotso e (2 x 45) 90
KAROLO YA C: Metsotso e (2 x 45) 90
9. Ngola ka mongolo o makgethe o balehang.

LEQEPHE LA DIKAHARE:

Leqephe lena le tla o thusa ho kgetha dipotso tseo o lakatsang ho di araba, ntle le hore o bale pampiri kaofela.

KAROLO YA A: DIPALEKGUTSHWE		
Araba dipotso tsa dipalekgutshwe tseo o ithutileng tsona.		
NOMORO YA POTSO	MATSHWAO	LEQEPHE
1. 'Nako e sa le teng'	20	4
2. 'Hobaneng, mme?'	20	5
KAROLO YA B: DITSHOMO		
Araba dipotso tsa ditshomo tseo o ithutileng tsona.		
3. 'Obe'	20	7
4. 'Mmutlanyana'	20	8
KAROLO YA C: MEQOQO		
Araba dipotso ka BOBEDI tsa meqoqo.		
5. 'Phetoho'	20	10
6. 'Metswalle'	20	11

KAROLO YA A: DIPALEKGUTSHWE**MAKUMANE A THATA A BOPHELO – JM Maqubela****POTSO YA 1: 'NAKO E SA LE TENG'**

Bala qotso ena, ebe o araba dipotso tse itshetlehileng hodima palekgutshwe kaofela ha yona.

TEMA YA A

Ke hora ya leshome hoseng. Bana ba sekolo ba entse lerata ka diphaposing. Ba bapala morabaraba le dikarete. Diphaposing tse ding bana ba ne ba ithuta ka thuso ya mesuwe ya bona. Ka lehlakoreng le leng, ho tloha menyako ya dijarete tsa sekolo ho bonahala ditlatile tsa bana ba bang ba sekolo sena ba tlohang ho ya dikella hara motse o haufi. Motseng ona matlong a mang bana bana ba kena ba etswa kgafetsa. Mesuwe e meng le yona e ne e bonahala hona mona hara motse moo le yona e theosang e nyolosa le ba bang ba bana ba sekolo. Ho tsamaya ha bona ho se kgethollo dipakeng tsa mesuwe le bana ba sekolo. E le moferefere feela. Ho e nngwe ya matlo motseng bana ba sekolo ka bongata ho entswe lerata moo ho ntseng ho nowa jwala ba Sekgowa. Mosuwe Tlotliso le yena o tshwere botlolo ya hae ya jwala. 10

[E qotsitse le ho lokiswa bukeng ya *Makumane a thata a bophelo*, JM Maqubela, 1997:68]

- 1.1 Bolela diketsahalo TSE PEDI tse neng di etsahala horeng tsa hoseng sekolong. (2)
- 1.2 Bolela nako le sebaka sa diketsahalo tse qotsong. (2)
- 1.3 Mophetwa eo ho thweng o ne a nwa jwala le bana ba sekolo ke mang? (1)
- 1.4 Akaretsa mohopolo wa sehlooho wa palekgutshwe. (2)
- 1.5 Mongodi o sebedisitse kgetho ya lentswe 'moferefere' ka sepheo sefe ho ya ka ditaba tsa tema? (2)
- 1.6 Kgetha karabo e nepahetseng ka ho fetisisa ho tse latelang. Ngola tlhaku (A–D) feela pela nomoro.
- Kgetho ya lentswe 'ditlatile', e o thusa jwang ho utlwisisa mokgwa oo bana ba sekolo ba tsamayang ka wona? Batho ba ne ba ...
- A phethesela sebakeng se le seng.
B tsamaya ba salane morao.
C kgobokane jwalo ka dikokonyana.
D nyeunya jwalo ka diboko. (1)
- 1.7 Mongodi o sebedisitse karaburetso polelong e latelang ka sepheo sefe? (2)
- '... e theosang e nyolosa le ba bang ba bana ba sekolo.'

- 1.8 Kgetha karabo e nepahetseng ho tse ka masakaneng, o be o tshehetse karabo ya hao.
Lerata ka diphaposing le le hodimo eka la dinotsi ke (pheteletso, tshwantshiso, papiso). (2)
- 1.9 Mosuwe ya tshwereng botlolo ya jwala ke mophetwa wa mofuta o jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 1.10 Na diketsahalo tsa qotso di hanyetsana le Molao wa Motheo wa Afrika Borwa o laolang bahwebi ka jwala? (2)
- 1.11 Na mongodi o atlehile ka seabo sa mosuwe Tlotliso ntshetsong pele ya pale? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- [20]**

LE**POTSO YA 2: 'HOBANENG, MME?'**

Bala qotso ena, ebe o araba dipotso tse itshetlehileng hodima palekgutshwe kaofela ha yona.

TEMA YA B

'Hobaneng mme? Ke hobaneng ha nna ke lokela ho phela ka tsela ee? Hobaneng mme?' Mmamolahlehi meokgo ya keketla marameng, 'Ngwana ka, ntatao o ne a balehe ha a utlwa hore ke ithwetse. Ke ne ke le moimana wa mpa ya hao. Ntatao o ne a kgutlele ha habo, Pietersburg. Ntatao o ne a nketsetse sehloho seo nke keng ka se lebala. Empa ... Ke lekile ka matla ho o hodisa. E, o hodile ka thata ke a bona. Nna ke ile ka nka boikarabelo bona ba ho hodisa wena. Ntatao a hloleha le hore a tlo o bona hore o ngwanana kapa moshanyana. Kapa o ne o shwe, o a phela ...'

Moahlodi a sheba ditokomane tsa Molahlehi tse dumellanang le bopaki ba mmae mme a kwala nyewe nako e ka etsang hora. Ya boela ya kopana empa kgetlong lena e ne e kenela ho tla diha kahlolo. Molahlehi o ne a se na molato. A kgutlisetswa ditokelo tsa hae tsa boahi ba naha ya Afrika Borwa.

[E qotsitswe bukeng ya *Makumane a thata a bophelo*, JM Maqubela, 1997:34]

- 2.1 Ho ithwala ho bolela eng o ipapisitse le ditaba tsa qotso? (1)
- 2.2 Hlwaya lebaka le entseng hore ntata Molahlehi a balehe. (1)
- 2.3 Hlalosa seo o se utlwisang ka tatolano e sebedisitsweng puong e latelang:
'Ntatao a hloleha le hore a tlo o bona hore o ngwanana kapa moshanyana. Kapa o ne o shwe, o a phela ...' (2)

- 2.4 Ditaba tsa qotso ee di re tsebisa eng ka sebaka seo baphetwa ba leng ho sona? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 2.5 Kgetha karabo e nepahetseng ka masakaneng, o be o tshehetse ka lebaka. Monamodi palekgutshweng ena ke (Mmamolahlehi, Molahlehi, Moahlodi). (2)
- 2.6 Molahlehi ke mophetwa wa semelo se jwang ho latela seabo sa hae palekgutshweng? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 2.7 Mongodi o phetapheta 'Hobaneng, mme?' ka maikemisetso afe qotsong? (2)
- 2.8 Sepheo sa mongodi ke sefe ka ho sebedisa karaburetso polelong ee? 'Mmamolahlehi meokgo ya keketla marameng.' (2)
- 2.9 Ke ketsahalo efe e bontshang mothinya o sa lebellwang seratswaneng sa 2 qotsong? (2)
- 2.10 Na o dumellana le mohopolo wa hore batswadi ba lokela ho bolella bana ba bona ka tsa tlhaho ya bana? (2)
- 2.11 Na o nahana hore ditaba tsa palekgutshwe ee di a kgolweha ho ya ka tjhadimo ya bophelo ba kajeno? Tshehetsa ka lebaka. (2)

[20]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 40**

KAROLO YA B: DITSHOMO**BOKGELEKE BA BASOTHO – R Moeketsi****POTSO YA 3: 'OBE'**

Bala qotso ena, ebe o araba dipotso tse itshetlehileng hodima tshomo kaofela ha yona.

TEMA YA C

Ha ngwetsi e se e tlwaela bohadi, yaba matsale o rera ho mo ruta mosebetsi ona wa hae, ba tle ba sebetse mmoho. Yaba o bitsa ngwetsi e le hara bosiu. Ba tsamaya, ba tsamaya, ba tsamaya. Ngwana batho a maketse hore ho uwa kae ebile a tshohile mafifing ao a bosiu. Yaba o re: 'Mme re ya kae? Ke kgathetse ebile ke tshohile.' Matsalae a re tu! Ba tsamaya, ba tsamaya ba ba ba fihla lengopeng. Ba fumana boiyane ba barwetsana, ditshwene le dithotsela tseo matsale a loyang ka tsona. Ngwetsi yaba ya sala e ntse e qhaqhasela ke letswalo. Yaba mmae o re: 'Tholang! Dulang fatshe kaofela!' Ba dula fatshe ba re rii! Yaba o nka thupa tse pedi, e ntsho le e sootho. Yaba o ruta ngwetsi o re: 'Thupa ena e ntsho ke e shwesang. E sootho yona e a tsosa. Ke batla hore le wena o tle o di sebedise.' Yaba o oma ka thupa e ntsho. Ba shwa kaofela. Yaba o neha ngwetsi dithupa tseo. 'Ha ke re o bone hantle hore ke di sebedisa jwang?' Ngwetsi ya dumela.

[E qotsitswe le ho lokiswa bukeng ya *Bokgeleke Ba Basotho*, R Moeketsi, 1993:22–23

- 3.1 Bolela kamano e teng dipakeng tsa ngwetsi le matsale enwa. (1)
- 3.2 Bolela nako le sebaka sa diketsahalo tse qotsong. (2)
- 3.3 Bolela sesosa sa ngwetsi sa ho botsa moo ba yang teng. (1)
- 3.4 Qotsa diphoofolo TSE PEDI tseo matsale a sebetsang ka tsona. (2)
- 3.5 Dithupa tsa matsale tse fapaneng di ne di sebedisetswa eng? (2)
- 3.6 Karolo e bapalwang ke ngwetsi ke ya (mohlhohleletsi, molwantshi, molwantshuwa). Kgetha o be o tshehetse ka lebaka. (2)
- 3.7 Kgetha karabo e nepahetseng ka ho fetisisa ho tse latelang. Ngola tlhaku (A–D) feela pela nomoro. Tshehetsa karabo ya hao.
- Ketso ya hore morena a tebele matsale e totobatsa ... ya ditaba. Fana ka lebaka la kgetho ya hao.
- A phethelo
B sesosa sa kgohlano
C tharahano
D mothipoloho (2)
- 3.8 Hlalosa semelo sa matsale. (2)

- 3.9 Sepheo sa mongodi ke sefe ka ho sebedisa karaburetso ya pono polelong ee, 'phoofolo e tshosang, e fetang kgomo ka boholo, e tshwanang le kolobe, e ditsebe di maebeebe'? (2)
- 3.10 Ke qeto efe eo o neng o ka e nka ha o hlokomela hore matsalao ke moloi? (2)
- 3.11 Na o utlwela mora bohloko ka ho tebelwa ha mmae motseng? (2)
- [20]

LE**POTSO YA 4: 'MMUTLANYANA'**

Bala qotso ena, ebe o araba dipotso tse itshetlehileng hodima tshomo kaofela ha yona.

TEMA YA D

'Ntatemoholo ke nyorilwe, ke sa ilo nwa metsi.' 'Tsamaya o kgutle, re sebetse, re qete.' A tsamaya a theohela ka tlong. A nka dijo tsa Taumoholo tsa dinama tse nonneng tse mafura. A ja, a ja, Taumoholo a re: 'Mmutlanyana ke ntse ke o shebile moo o jang dijo tsa ka.' Mmutlanyana tu! O ntse a ja. 'Mmutlanyana, ke tla theoha, ka tla moo, ka o bolaya, o sa utlweng tjena.' Mmutlanyana tu! O ntse a itjella. Jwale Taumoholo o halefile hampe mme o leka ho theoha. O fumana a se a balelletswe haholo. Ha a leka ho itokolla ke moo a ntseng a ikutlwisa bohloko le ho feta. Ha e le Mmutlanyana yena, o iketlile, o ntse a bile a itatswa menwana ke monate wa dinama tse mafura. 5

Jwale pula e qala ho na, maru a a duma, lehadima le a thwathwaretsa. Taumoholo o ka hodima ntlo mme o sitwa ho itshwasolla kamoo a balletsweng kateng. 10

[E qotsitswe le ho lokiswa bukeng ya *Bokgeleke Ba Basotho*, R Moeketsi, 1993:8]

- 4.1 Fana ka lebitso la mophetwa ya neng a ilo nwa metsi. (1)
- 4.2 Bolela dijo tseo mophetwa wa 4.1 a neng a di ja. (1)
- 4.3 Pheta diketsahalo TSE PEDI tse entsweng ke mophetwa wa 4.1 ha a ne a re o nyorilwe. (2)
- 4.4 Ketsahalo e temeng e etsahala sebakeng sefe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 4.5 Fana ka lebaka le sitisitseng Taumoholo ho theoha hodima ntlo. (1)
- 4.6 Lokodisa diketsahalo tse ka masakaneng ho ya ka tatellano ya kamoo di etsahalang kateng. (1)
- (maru a a duma; lehadima le a thwathwaretsa; pula e qala ho na)
- 4.7 Diketsahalo tsa tshomo ee di senola eng ka semelo sa Mmutlanyana? (2)
- 4.8 Sesosa sa qabano e dipakeng tsa Taumoholo le Mmutlanyana ke sefe? (2)

- 4.9 Ditaba tsa tema ee di qholotsa maikutlo afe ho wena? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 4.10 Kgetha karabo e nepahetseng ho tse ka masakaneng, o be o tshehetse karabo ya hao.
Molwantshuwa ke (Mmutlanyana, Hlolo, Taumoholo). (2)
- 4.11 O nahana hore diketsahalo tsa tshomo ee di ka etsahala bophelong ba nnete? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 4.12 Diketso tsa Mmutlanyana di senola eng ka botho ba hae ho tadinngwe bophelo ka kakaretso? (2)
[20]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 40

KAROLO YA C: MEQOQO**PELONG YA KA – SM Mofokeng****POTSO YA 5: 'PHETOHO'**

Bala qotso ena, ebe o araba dipotso tse itshetlehleng hodima moqoqo kaofela ha wona.

TEMA YA E

Ke qadile ho elellwa hore o ntse a le teng ha a se a dumedisa Mmamookgo, Germiston. Hoba a tsamaye Mmamookgo a re ho nna: 'Ka nnete ntho di a fetoha haeba ke Mmalehlwa ya arohaneng le Phehello. Kamoo ba neng ba ratana kateng!'

'Ntho di a fetoha. Ka nako e nngwe di monate, ka nako e nngwe di bosula. Ntatemoholo o ne a le teng, – kapa o shwele, o ne a hlola a re: 'Mononinyana wa se hana beng! Monono ke mohodi ke mouwane, Bohloko bo etella monate pele.'

'Ntho di a fetoha ruri.' Ho jwalo, weso. Ka hohle ntho di a fetoha, ha ho e emeng feela tulong e le nngwe. Di hlodilwe jwalo mme ha ho ka nqa nngwe. Ho itswe re tla tswalwa, re hole, re tsofale, re theohele lebitleng. Phetoho yona e tla fela mohla re fihlang moo dintho di phethehileng.

[E qotsitse le ho hlophiswa bukeng ya *Pelong ya ka*, SM Mofokeng, 2002: 45–46

- 5.1 Bolela baphetwa ba arohaneng bao ho buuwang ka bona. (2)
- 5.2 Hlahisa dintho TSE PEDI tseo ho thweng di hlodilwe jwalo. (2)
- 5.3 Bolela kamano e teng dipakeng tsa Mmalehlwa le Phehello. (1)
- 5.4 Lokodisa diketsahalo tse ka masakaneng ho ya ka tatellano ya kamoo di etsahalang kateng.
(Bohloko bo etella monate pele, Ka hohle ntho di a fetoha, Ka nako e nngwe di monate) (1)
- 5.5 Akaretsa mohopolo wa sehlooho wa moqoqo. (2)
- 5.6 Kgetha karabo e nepahetseng ka ho fetisisa ho tse latelang. Ngola tlhaku (A–D) e nepahetseng feela pela nomoro. Tshehetsa karabo ya hao.
Polelo e latelang e re bopela mkgabisopuo ofe?
'Monono ke mohodi ke mouwane.'
- A Papiso
B Tshwantshanyo
C Tshwantshiso
D A le B (2)

- 5.7 Mongodi o sebedisitse tatolano moleng wa bone ka sepheo sefe? (2)
- 5.8 Mongodi o re senolela sehalo sefe ka tlhalano ya baphetwa ba moqoqong? (2)
- 5.9 Hlalosa sesosa sa ho arohana ha banyalani bao ho buuwang ka bona. (2)
- 5.10 Na o utlwela bana bao batswadi ba bona ba arohaneng bohloko? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 5.11 Na sehlooho, 'Phetoho', se loketse ditaba tsa moqoqo oo? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- [20]**

LE**POTSO YA 6: 'METSWALLE'**

Bala qotso ena, ebe o araba dipotso tse itshetlehileng hodima moqoqo kaofela ha wona.

TEMA YA F

Mohlomong phoso ke ya hao, ngwaneso, mohlomong o mpa o kene ka phoso kgohlong e mona ya ba lahletsweng ka ntle, kgohlong e tletseng dikebekwa le ba madimabe, bao lefatshe le sitwang ho ba kgetha hobane le sa kgathalle ho etsa jwalo. O ikutlwa o kgathetse, o tenehile, ho fihlile moo o bonang hore na ho thusang ho phela; hore o akgele teu, o arohane le bophelo bona bo babang. Hona moo ngwaneso, metswalle ya hao ya sebele, e o tsebang, e tsebang mefokolo ya hao le tsohle tse lokileng tse ho wena, yona e sa o kgothatsa, e ntsha matsoho a yona mme e a o tshehetsa, e o tshedisa kgohlo ena e tshabehang. Ha o elellwa hore ho sa na le ba nahanang hore ba sa o hloka lefatsheng, o tsoha molota, tshepo ya hao e a hola mme o a pholoha. 10

[E qotsitswe le ho lokiswa bukeng ya *Pelong ya ka*, SM Mofokeng, 2002:37]

- 6.1 Bolela sebaka seo ho thweng mopheti wa ditaba o kene ka phoso ho sona. (1)
- 6.2 Qotsa mabaka A MABEDI a nnetefatsang hore lefatshe lena le sehloho. (2)
- 6.3 Bolela seo o ka arohanang le sona ha o ikutlwa o tenehile. (1)
- 6.4 Akaretsa mohopolo wa sehlooho wa moqoqo. (2)
- 6.5 Kgetha karabo e nepahetseng ka ho fetisisa ho tse latelang. Ngola tlhaku (A–D) feela pela nomoro. (1)
- Ho ya ka qotso, metswalle ya sebele ke e o ...
- A tshehetsang dikgohlong.
- B tshehetsang ka nako tsohle.
- C kgothatsang menateng.
- D kgothatsang lefatsheng. (1)

- 6.6 Fana ka lebaka le ka tsosang motho molota. (1)
- 6.7 Lentswe 'hle' le o totobaletsa maikutlo afe a mophetwa polelong ena?
'Ke o foseditse hle ngwaneso.' (2)
- 6.8 Sepheo sa mongodi ke sefe ka ho sebedisa puo e fehlang maikutlo polelong e latelang?
'O ikutlwa o kgathetse, o tenehile, ho fihlile moo o bonang hore na ho thusang ho phela?' (2)
- 6.9 Sepheo sa mongodi ke sefe ka ho bapisa kgohlo le dikebekwa? (2)
- 6.10 Sesosa sa ho qabana ha Tlala le Paseka ke sefe? (2)
- 6.11 Na o dumellana le mohopolo wa hore ha re tsebe ho phela ka ntle ho motswalle? Tshehetsa karabo ya hao o ipapisitse le moqoqo ona. (2)
- 6.12 Na o utlwela mopheti ya batlang ho lahlela teu bohloko? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

[20]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 40
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 40